

ভক্ত প্রহ্লাদ

ভাৰতীয় ভক্তি-সাহিত্যৰ ইতিহাসত প্রহ্লাদ এক উল্লেখযোগ্য নাম। নিজ পিতৃৰ কঠোৰ বাধা-নিষেধক যুক্তিৰে আওকাণ কৰি প্রহ্লাদে সৰ্বদা সত্য আৰু ন্যায়ৰ সপক্ষে থিয় দি পৰমজনাৰ মাহাত্ম্য শ্ৰবণ-কীৰ্তন কৰিছিল। শাৰীৰিক বা মানসিক সকলো নিৰ্যাতন হেলাবঙে মূৰ পাতি লোৱা প্রহ্লাদ হ'ল নিষ্ঠাৰ প্ৰতীক আৰু বিনয়ৰ প্ৰতিমূৰ্তি। শুদ্ধ আৰু চিৰন্তন সত্যৰ মূল্যবোধত বিশ্বাসী প্রহ্লাদে দেউতাকৰ অন্যায় আদেশ নস্বভাৱে প্ৰত্যাখান কৰি আত্মবিশ্বাসৰ পথত অগ্ৰসৰ হৈছিল। ভাৰতীয় ভক্তিধাৰাৰ ঐতিহ্যত এই কাহিনী হ'ল এক গৌৰৱময় সংযোজন।

- মুখ্য চৰিত্ৰসমূহ : হৰি (ত্ৰিজগতৰ ত্ৰাণকৰ্তা, ভক্তবৃন্দৰ উপাস্য দেৱতা)
 হিৰণ্যকশিপু (দৈত্যৰাজ, হৰিৰ চিৰবৈৰী)
 প্রহ্লাদ (হিৰণ্যকশিপুৰ পুত্ৰ, ভগৱানৰ একান্ত ভক্ত)
 যশ্ৰামৰ্ক (দৈত্য-শুৰ)
 মহাৰাণী (হিৰণ্যকশিপুৰ পত্নী, দৈত্যৰাণী)
- গৌণ চৰিত্ৰ : প্রহ্লাদৰ জ্যেষ্ঠ ভ্ৰাতৃ, ৰাক্ষস 'ক' আৰু ৰাক্ষস 'খ' (দৈত্যৰাজৰ অনুগত ভৃত্যদ্বয়)

১ম দৃশ্য

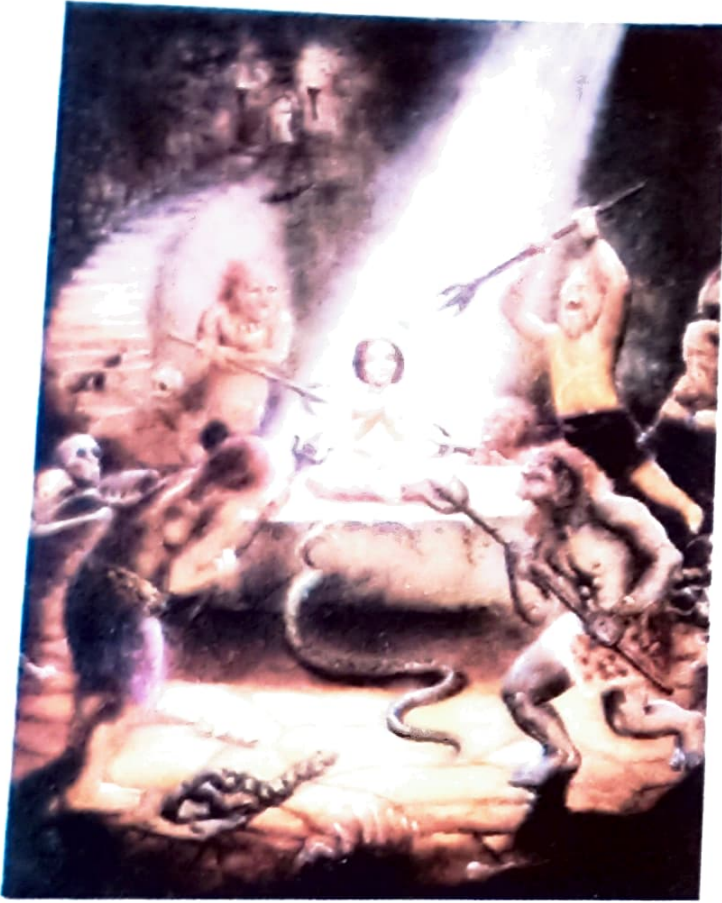
(দৈত্যৰাজ হিৰণ্যকশিপুৰ ৰাজমহলৰ সন্মুখৰ বিশাল উদ্যানৰ পূব প্ৰান্তত চালে চকুৰোৱা এটি পুখুৰী। পদুমফুলে শোভা বঢ়োৱা পুখুৰীত এজাক ৰাজহংস আপোনমনে চৰি আছে। বিয়লি বেলা। ৰাজপুত্ৰ প্রহ্লাদে তাৰেই পাৰত বহি আকাশ-পাতাল ভাবি থাকিব। তেওঁৰ পাছফালে আহি জ্যেষ্ঠভ্ৰাতৃ থিয় হ'বহি, প্রহ্লাদৰ কিন্তু কাণসাৰ নাই)

জ্যেষ্ঠ ভ্ৰাতৃ : কি ভাবত তন্ময় হৈ আছা প্রহ্লাদ?
 তোমাৰ কাষত আহি মই বৈছোঁহি,
 তুমি গমেই পোৱা নাইনে?

প্রহ্লাদ : ক্ষমা কৰিবা ভ্ৰাতৃৱৰ। মই এই সুন্দৰ প্ৰকৃতিৰ সৃষ্টিকৰ্তা হৰিৰ মহিমাৰ কথা চিন্তা কৰি আছিলোঁ।

- জ্যেষ্ঠ ভাত্ৰ : কি কৈছা ? হৰিবৰ মহিমা ? তুমি জানানে আমাৰ দৈত্য বংশৰ লোকে চিব বৈবী হৰিব নাম উচ্চাৰণ কৰাটোও এক অপৰাধ ?
- প্ৰহ্লাদ : সত্যক স্বীকাৰ কৰা কাৰ্য কেতিয়াও অপৰাধ হ'ব নোৱাৰে ভাত্ৰবৰ। এই ত্ৰিভুবনৰ গৰাকী, ন্যায্যৰ প্ৰতিমূৰ্তি হৰিবৰ মহিমা স্মৰণ কৰা কাৰ্যক কোনোপধ্যেই অনুচিত বুলিব নোৱাৰি।
- জ্যেষ্ঠ ভাত্ৰ : মই ইয়াক উচিত বুলি অভিহিত কৰিব নোৱাৰোঁ। আমাৰ পিতৃ দৈত্যৰাজেহে এই সন্দৰ্ভত মতামত ব্যক্ত কৰিব পাৰিব।
- প্ৰহ্লাদ : পিতৃ পুৰুষক উপহাস কৰি কথা কোৱাৰ ধৃষ্টতা মোৰ বিন্দুমাত্ৰও নাই। কিন্তু পিতৃ প্ৰদৰ্শিত পথ যদি সঁচাকৈয়ে শুদ্ধ নহয়, তাক কিন্তু মুকলিকৈ কোৱাৰ সাহস মোক পৰমজনাই প্ৰদান কৰিছে।

২য় দৃশ্য

(ৰাজমহলৰ জিৰণীকোঠাত দৈত্যৰাজ হিৰণ্যকশিপু বহি থাকিব। তেওঁৰ চকুৰে মুখে ক্ৰোধ আৰু বিৰক্তিব অভিভাৱিত। কাষত বাণীয়ে স্বামীৰ ক্ৰোধাধ্বিত মুখমণ্ডললৈ লক্ষ্য কৰি থকা দেখা যাব)

হিৰণ্যকশিপু : এইবোৰ কি শুনিছোঁ মহাৰাণী ?
নাবালক প্ৰহ্লাদে হেনো আমাৰ
চকুৰ কুটা দাঁতৰ শূল স্বৰূপ হৰিব
ভজন-কীৰ্তন কৰি দৈত্যকুলত
কলংক সানিছে ?

মহাৰাণী : এৰা...

(হঠাৎ সেই স্থানত প্ৰহ্লাদৰ জ্যেষ্ঠভাত্ৰৰ প্ৰৱেশ। প্ৰহ্লাদৰ বিৰুদ্ধে তেওঁৰ ক্ষোভিত কণ্ঠ)

জ্যেষ্ঠ ভাত্ৰ : হে পিতা-মাতা, প্ৰহ্লাদক হৰিভক্তিৰ অধঃপতিত পথৰ পৰা সময় থাকোঁতেই ঘূৰাই আনক। নহ'লে এদিন সি হ'ব কুলৰ কলংক স্বৰূপ।

- মহাৰাণী** : জ্বলা জুইত ঘিউ ঢালিব নালাগে। প্ৰহ্লাদৰ কুলবৈৰী অৱস্থানত আমি সকলোৱে চিন্তিত। পাৰিলে তোমাৰ পিতাৰাক এই বিষয়ে দিহা-পৰামৰ্শ দিয়া, যাতে আমি প্ৰহ্লাদক ঈঙ্গিত পথলৈ ঘূৰাই আনিব পাৰোঁ।
- হিৰণ্যকশিপু** : কুকৰ্ম কৰি বংশৰ দুৰ্নাম কৰোঁতা প্ৰহ্লাদে নাজানে নেকি যে মোৰ সহোদৰ হিৰণ্যাক্ষক বৰাহৰূপী বিষুৱে দাঁতেৰে খুঁচি হত্যা কৰিছে? হৰিৰ অন্যৰূপ বিষু, সেইজন কেৱল মোৰেই শত্ৰু নহয়, তেওঁ সমগ্ৰ দৈত্য বংশৰে চিৰশত্ৰু। এই কথা শয়নে-সপোনে মই পাহৰিব নোৱাৰোঁ।
- মহাৰাণী** : মই কি কৰিম? হাজাৰ হওক প্ৰহ্লাদো মোৰেই পুত্ৰ। কোনে তাক সুমতি দিব? মই যে নিৰুপায়।
- হিৰণ্যকশিপু** : মৰম কৰি কৰি তুমিয়েই তাৰ সৰ্বনাশ মাতি আনিছ। তদুপৰি, তুমি তাৰ হৰিভক্তিৰ মনে মনে সমৰ্থন কৰা। সেই কথা মই গম পাইছোঁ। এই কথাই কথা নহয়, প্ৰহ্লাদৰ বিৰুদ্ধে মই ল'ম কঠোৰ পদক্ষেপ।

৩য় দৃশ্য

(ৰাজমহলৰ অধ্যয়ন কক্ষ। দৈত্যগুৰু ষণ্ডামৰ্কই প্ৰহ্লাদক অসুৰসকলৰ বাৰ্মানয় শাস্ত্ৰজ্ঞান দিয়াৰ চেষ্টাত ব্যস্ত। বিনীত অথচ নিজ মতত অটল প্ৰহ্লাদৰ সমাহিত আৰু শাস্ত্ৰ বদন)

- ষণ্ডামৰ্ক** : চোৱা ৰাজকুমাৰ প্ৰহ্লাদ, তোমাৰ কণ্ঠত হৰিনামে শোভা নাপায়। তুমি হ'লা দৈত্যবংশৰ পুত্ৰ, দেৱতাৰ জয়গান গোৱাটো তোমাৰ বাবে উচিত হোৱা নাই। সেয়েহে আহা, বাৰ্মানয় শাস্ত্ৰ পঢ়া, য'ত আছে দৈত্যবংশৰ পৰম্পৰাৰ শিকনীয় অনেক কথা।
- প্ৰহ্লাদ** : নালাগে মহোদয়, মই বাৰ্মানয় শাস্ত্ৰ নপঢ়োঁ। কাৰণ ই হৰিভক্তিৰ বিৰুদ্ধ। মই পৰমপিতাৰ শ্ৰীচৰণত শৰণ লৈছোঁ।
- ষণ্ডামৰ্ক** : অবোধ বালক, উলুৰ লগত বগৰী পোৰাৰ দৰে তোমাৰ কৃতকৰ্মৰ হেতু আমি এতিয়া দৈত্যৰাজৰ শাস্তিৰ মুখামুখি হ'ব লাগিব। তথাকথিত হৰিভক্তিৰ মহিমা বৰ্ণনাৰ পৰা তুমি বিৰত থাকা। নহ'লে জানাই নহয়, তোমাৰ পিতৃ দৈত্যৰাজৰ ক্ৰোধাগ্নিয়ে সকলোকে ভস্ম কৰি পেলাব।
- (হঠাতে হিৰণ্যকশিপু প্ৰৱেশ)

- হিৰণ্যকশিপু : কোনে কাক ভস্ম কৰে, ষণ্ডামৰ্ক? প্ৰহ্লাদে বাকু বামানয় শাস্ত্ৰ অধ্যয়নৰ পিনে মতি-
গতি দিছেনে?
- ষণ্ডামৰ্ক : তাকেই কৈ আছোঁ দৈত্যৰাজ; প্ৰহ্লাদক বুজাইছোঁ অসাৰ হৰিভক্তিৰ কথা। কিন্তু
আপোনাৰ পুত্ৰ নাচোৰবান্দা; কোনো কথাতেই কৰ্ণপাত নকৰে।
- হিৰণ্যকশিপু : (ধুমুহাৰ গৰ্জন সদৃশ মাতেৰে) কি প্ৰহ্লাদ, এইবোৰ মই কি শুনিছোঁ? জানানে, চিৰবৈৰী
হৰিৰ নাম শুনিলেও মোৰ গা বিছাই ডকা দি ডাকে? এই কাৰ্যৰ পৰা বিৰত থাকা।
- প্ৰহ্লাদ : ক্ষমা কৰিব পিতৃদেৱ। আপুনি মোৰ পিতৃ, কিন্তু ত্ৰিজগতৰ পিতৃস্বৰূপ হৰিৰ মহিমা
কোনে অৱজ্ঞা কৰে? মাৰকেই বা কাটকেই, হৰিভক্তিৰ পৰা মোক বঞ্চিত কৰিব
নোৱাৰে।
- হিৰণ্যকশিপু : কি ক'লা? ইমানেই অবাধ্য তুমি। অনতিবিলম্বে যদি এই ভাব ত্যাগ নকৰা, তেন্তে
ভীষণ পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হ'ব লাগিব। (হিৰণ্যকশিপুৰ বেগেৰে প্ৰস্থান)
- প্ৰহ্লাদ : হে ত্ৰিজগতৰ পতি, মোৰ পিতৃৰ এই অবাঞ্ছিত আচৰণৰ বাবে তেওঁক তুমি ক্ষমা
কৰি দিয়া।

৪ৰ্থ দৃশ্য

(ৰাজমহলৰ সুশোভিত মুকলি উদ্যানত হিৰণ্যকশিপু বহি থাকিব। সেই উদ্যানৰ একাঙ্গে
শিলাময় এখনি পাহাৰ। পাহাৰখন থিয়। দৈত্যৰাজে থিয় পাহাৰখনৰ সুউচ্চ শৃংগটোতৈ
চাই আকাশ-পাতাল ভাবি থাকিব। এই সময়তে দৈত্যগুৰু ষণ্ডামৰ্কৰ প্ৰৱেশ।)

- হিৰণ্যকশিপু : কোৱা ষণ্ডামৰ্ক, কি বাৰ্তা আনিছা!
- ষণ্ডামৰ্ক : বাৰ্তানো কি আনিম দৈত্যৰাজ, আপোনাৰ মতিভ্ৰম পুত্ৰ প্ৰহ্লাদক লৈ আমি বাকুকেয়ে
চিন্তিত। দিনে-ৰাতিয়ে তেওঁ কেৱল হৰিৰ গুণানুকীৰ্তন.....।
- হিৰণ্যকশিপু : প্ৰহ্লাদে ধৈৰ্য-ৰেখা অতিক্ৰম কৰাইছে; আৰু সহ্য কৰা উচিত নহ'ব। ৰাণীক মাতি
আনা।
- মহাৰাণী : মোক মাতিব নালাগে, মই আহিছোঁৱেই। কওক মহাৰাজ, মই কি দৰে আপোনাৰ
সেৱা কৰিব পাৰোঁ?
- হিৰণ্যকশিপু : মোৰ বাবে কোনো সেৱা আগবঢ়োৱাৰ প্ৰয়োজন নাই। তোমাৰ পুত্ৰই মোৰ আশাত
চোঁচা পানী ঢালি মোৰ আদেশক অমান্য কৰি হৰিভক্তিত নিমগ্ন হৈছে। এইবাৰ
প্ৰহ্লাদক মই কিন্তু ক্ষমা নকৰোঁ, কঠোৰতম শাস্তি বিহিম।

- মহাৰাণী : আপুনি ইমান বজ্জকঠোৰ হৈছে কিয়? সিতো আমাৰেই সন্তান।
- হিবণ্যকশিপু : সেই বুলিয়েই তাক নিজ ইচ্ছামতে চলিবলৈ দিম? নহ'ব। তুমি মাতৃ, তুমি বুকুত শিল বান্ধি লোৱা। প্ৰহ্লাদৰ যৱনিকা অনিবাৰ্য। ষণ্ডামৰ্ক, মোৰ আদেশ শুনা। চন্দ্ৰবী দুজনক এতিয়াই মাতা।
- ষণ্ডামৰ্ক : যিবা আজ্ঞা দৈত্যৰাজ। (ষণ্ডামৰ্কৰ প্ৰস্থান)
- মহাৰাণী : মহাৰাজ, কথা এটি কওঁ?
- হিবণ্যকশিপু : কোৱা।
- মহাৰাণী : কথাতে কয়— খং নামে চণ্ডাল। আপুনি সকলো সময়তে খঙত নাথাকিব। (চন্দ্ৰবীহয়ৰ প্ৰবেশ)।
- চন্দ্ৰবী হয় : মহাৰাজৰ জয় হওক। আমাৰ বাবে কিবা আজ্ঞা মহাৰাজ?
- হিবণ্যকশিপু : এৰা, তোমালোকে গম পাইছাই চাগৈ ৰাজকুমাৰ প্ৰহ্লাদৰ মতিচ্ছন্ন হৈছে। সকলো সময়তেই দৈত্যকুলৰ বৈবী হৰিৰ গুণ-গৰিমা গোৱাত মত্ত হৈ থাকে। সেয়েহে মোৰ আদেশ, প্ৰহ্লাদক সৌ পাহাৰখনৰ আটাইতকৈ ওখ শৃংগটোলৈ নি তাৰ পৰা বগৰাই পেলাই দিয়া হওক। চাওঁ, ত্ৰাণকৰ্তা হৰিয়ে তেওঁক কেনেকৈ ৰক্ষা কৰে।
- চন্দ্ৰবীহয় : যিবা আজ্ঞা মহাৰাজ। (চন্দ্ৰবীহয়ৰ প্ৰস্থান)
- মহাৰাণী : (শংকিত কণ্ঠে) আপুনি এইবোৰ কি কৰিবলৈ আদেশ দিছে?
- ষণ্ডামৰ্ক : মহাৰাণীয়ে ঠিকেই নিজৰ ভাব ব্যক্ত কৰিছে মহাৰাজ। এই নিৰ্মম আদেশ সম্পৰ্কে আপুনি এৰাৰ ভাবি চাওক। (চন্দ্ৰবী দুজনে প্ৰহ্লাদক ধৰি আনিব, কিন্তু নিৰ্বিকাৰ প্ৰহ্লাদ)
- হিবণ্যকশিপু : প্ৰহ্লাদ, তুমি নিশ্চয়কৈ বুজিছা এতিয়া তোমাৰ কি দশা হ'ব। শেষবাৰলৈ সুযোগ দিছোঁ, নিজৰ মত পৰিৱৰ্তন কৰা, নহ'লে সৌ পাহাৰৰ শিখৰৰ পৰা বগৰাই দিলে কি অৱস্থা হ'ব তাক মানি ল'বলৈ প্ৰস্তুত হোৱা।
- প্ৰহ্লাদ : মই প্ৰস্তুত পিতা, সকলো ধৰণৰ বিপদৰ পৰা পৰম পিতাই মোক ৰক্ষা কৰিব।
- হিবণ্যকশিপু : কি? ইমানেই বিশ্বাস! হ'ব তেন্তে। হেৰা চন্দ্ৰবীসকল, শুনা। কেনেকৈ যদি পাহাৰৰ পৰা বগৰাই দিয়াৰ পাছতো প্ৰহ্লাদৰ একো নহয়, তেন্তে জ্বলা জুইত জাপি দিবলৈ কুণ্ঠিত নহ'বা। জুইত দলিয়াই দিয়াৰ আগতে দঁতাল হাতীৰ দ্বাৰা গছকাই ল'বা।

প্রহ্লাদ : পিতৃদেব, আপোনাৰ এই ঘোষণা মই নতশিৰে মানি লৈছোঁ। মই জানো, দৈত্যৰাজ পিতৃ মোৰ, 'ৰাখে হৰি মাৰে কোনে।' মোক একান্ত ভক্তিৰ শক্তিয়েই সদায় ৰক্ষা কৰিব। কিন্তু হৰিৰ বিৰুদ্ধাচৰণ কৰিলে আপোনাৰ অমংগল অথবা বিনাশবো সস্তাৰকী আছে।

হিৰণ্যকশিপু : (উত্তেজিত কণ্ঠে) কি ক'লা অজ-মূৰ্খ? মোৰ বিনাশ, হাঃ হাঃ হাঃ। বোধ কৰোঁ কোনে জ্ঞাত নহয় যে মোক মানুহ অথবা জন্তুৰে বধ কৰিব নোৱাৰে। আনহাতে, মোৰ মৃত্যু দিনৰ ভাগতো নহয় বা ৰাতিও নহয়। সেয়েহে মই নিশ্চিত, সহজে নহয় মোৰ বিনাশ।

মহাৰাণী : তথাপি মহাৰাজ, অতি গৰ্বও বিনাশৰ কাৰক হ'ব পাৰে।

৫ম দৃশ্য

(ৰাজমহলৰ অভ্যাগত আদৰণী চ'ৰা। অসুমান সূৰ্যৰ আলোকে দিনান্তৰ বহণ চৰাইছে। ৰাজমহলৰ বিশাল স্ফটিক স্তম্ভবোৰত সূৰ্যৰ শেষ ৰশ্মি পৰি দেখিবলৈ অতিকৈ শোভন হৈ পৰিছে। ৰাজপৰিয়ালৰ প্ৰায় সকলো সদস্য তাত উপস্থিত। কোঠাৰ এটি চুকত নিৰুদ্বেগচিত্তে বহি আছে প্ৰহ্লাদ।)

যশোমৰ্ক : দৈত্যৰাজ, সকলো অত্যাচাৰ হেলাৰঙে গ্ৰহণ কৰি প্ৰহ্লাদে ভক্তি মাহাত্ম্যৰ গৰিমা প্ৰতিপন্ন কৰিছে। সস্তাৰ্য মৃত্যুৰ পৰাও বাৰে বাৰে হাত সাৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। এনে পৰিস্থিতিত আপোনাৰ পৰৱৰ্তী আদেশ কি মহাৰাজ?

হিৰণ্যকশিপু : আদেশ আৰু কি হ'ব? প্ৰহ্লাদৰ হৰিৰ সৈতে মই সমুখ সমৰত লিপ্ত হ'ব বিচাৰোঁ। কোৱাচোন প্ৰহ্লাদ, ক'ত লগ পাম তোমাৰ প্ৰভুক? তেওঁৰ সৈতে ময়ো এবাৰ যুঁজি চাব বিচাৰোঁ।

প্ৰহ্লাদ : প্ৰভুৰ বিষয়ে এনেধৰণৰ বাক্য নিক্ষেপ নকৰিব পিতৃদেৱ। তেখেত অকল মোৰেই প্ৰভু নহয়, সকলোৰে প্ৰভু। এই ধৰিত্ৰীৰ আকাশ, বতাহ, বায়ু, পানী সকলোতে পৰম পিতা হৰি সুপ্ত হৈ আছে। হৰি নোহোৱা ঠাই নায়েই। আপুনি মোক তিৰস্কাৰ কৰি থকাৰ এই মুহূৰ্ততো সৌ স্ফটিক স্তম্ভটোৰ মাজত থাকি তেখেতে মোলৈ চাই মিচিকিয়াই হাঁহি আছে। আপুনি দিব্যদৃষ্টিৰে লক্ষ্য কৰিলে নিজেও দেখিব।

হিৰণ্যকশিপু : কি গছত গৰু উঠাৰ লেখীয়া কথা কৈছা? এই স্ফটিক স্তম্ভৰ মাজত তোমাৰ প্ৰভু হৰি লুকাই আছে? ভয়তে চাগে' থৰ-কাছুটি হেৰুৱাই তাৰ মাজত লুকাইছেহি! আজি তোমাৰ প্ৰভুৰ নিস্তাৰ নাই, কিবা এটা হ'বই। হেৰা চম্ভৰী, মোৰ বিশাল গদাটো আনা, তাৰেই স্ফটিক স্তম্ভ ভাঙি হৰিক উলিয়াই আনি ভাতৃ হত্যাৰ প্ৰতিশোধ লওঁ! (চম্ভৰীয়ে গদাটো আনি দিয়ে।)

(এইবুলি তেওঁ সিংহাসনৰ পৰা নামি আহি হাতৰ গদাৰে স্ফটিক স্তম্ভটোত প্ৰথমে কোবালে, তাৰ পিছত প্ৰচণ্ড শক্তিয়ে গোৰ মাৰি স্তম্ভটো ভাঙি পেলালে। চূৰ্ণীকৃত স্তম্ভৰ মাজৰ পৰা ওলাই আহিল আধা মানুহ আধা সিংহৰ আকৃতিৰ এটি ৰূপ— নৰসিংহ, যি বিষ্ণুৰ অন্য এক ৰূপ বা অৱতাৰ। আবিৰ্ভূত নৰসিংহৰ তৰ্জন-গৰ্জনত সকলো দৈত্য ভয়ত কম্পমান হৈ মুৰ্ছাপ্ৰায় হ'ল। হিৰণ্যকশিপুক সামান্য এক পতংগৰ দৰে ধৰি নৰসিংহই নিজৰ উৰুত পেলাই লৈ নখেৰে বিদাৰি বধ কৰিলে। ৰাজমহলকে ধৰি উদ্যান আৰু কাষৰীয়া ঠাইসমূহ নৰসিংহৰ গৰ্জনত ভূমিকম্পত ধৰণী কঁপাৰ দৰে কঁপি উঠিল।)

প্ৰহ্লাদ

ঃ হৰিৰ বিৰুদ্ধাচৰণৰ এয়া অনিবাৰ্য পৰিণতি। অন্যায় আৰু অহংকাৰ কৰাৰ বাবে আজি আমাৰ পিতৃ দেৱতাৰ এই কৰুণ দশা হ'ল। হে হৰি, আমাৰ সকলোকে শুভ বুদ্ধি দি আপুনি আমাক ৰক্ষা কৰক। পিতৃৰ সকলো দোষ মার্জনা কৰক।

(এই বুলি প্ৰহ্লাদে নৰসিংহক কাকূতি কৰিলে। প্ৰহ্লাদৰ কাকূতিয়ে ক্ৰোধাশ্বিত নৰসিংহক শান্ত, সমাহিত কৰিলে। তেওঁ প্ৰহ্লাদক আশীৰ্বাদ দি তাৰ পৰা অন্তৰ্ধান হ'ল।)

(আঁৰ কাপোৰ পৰিব)

ক — পাঠভিত্তিক ক্রিয়া

১। উত্তৰ দিয়া।

- ক) 'ভক্ত প্ৰহ্লাদ' নাটিকাখনৰ মুখ্য চৰিত্ৰকেইটাৰ নাম লিখা।
- খ) নাটিকাখনি কেইটা দৃশ্যত বিভক্ত?
- গ) প্ৰহ্লাদৰ পিতৃৰ নাম কি?
- ঘ) হিৰণ্যকশিপুৰ ভ্ৰাতৃৰ নাম কি আছিল?
- ঙ) হৰিৰ প্ৰতি প্ৰহ্লাদৰ কেনেকুৱা ভক্তি আছিল?
- চ) প্ৰহ্লাদক অসুৰৰ শাস্ত্ৰজ্ঞান দিবলৈ কাক নিযুক্তি দিয়া হৈছিল?
- ছ) ত্ৰিজগতৰ পতি বুলি প্ৰহ্লাদে কাক কৈছিল?
- জ) স্ফটিক স্তম্ভটোৰ পৰা ওলাই অহা আধা মানুহ আধা সিংহৰ ৰূপটোৰ নাম কি?
- ঝ) অসুৰৰ শাস্ত্ৰখনৰ নাম কি?

২। লিখা।

(ক) কি ভাবত তন্ময় হৈ আছা প্ৰহ্লাদ? তোমাৰ কাষত আহি মই বৈছোঁহি, তুমি গমেই পোৱা নাইনে?

— এই কথাষাৰ প্ৰহ্লাদক কোনে কৈছিল? সেই সময়ত প্ৰহ্লাদ কি ভাবত তন্ময় হৈ আছিল?

(খ) স্ফটিক স্তম্ভ ভাঙি প্ৰভু নৰসিংহই ওলাই আহি কি কৰিছিল? তেওঁৰ গৰ্জনত দৈত্যসৰুৰ কেনে অৱস্থা হৈছিল?

৩। চমুকৈ লিখা।

- (ক) প্ৰহ্লাদে হৰিভক্তিৰ মহিমাৰ বিষয়ে দেখুওৱা যুক্তিবোৰ একাদিক্ৰমে লিখা।
- (খ) বামানয় শাস্ত্ৰজ্ঞান ল'বলৈ প্ৰহ্লাদে কিয় আপত্তি কৰিছিল?
- (গ) হৰিক দৈত্যবংশৰ চিৰবৈৰী বুলি দৈত্যৰাজ হিৰণ্যকশিপুই কিয় কৈছিল?
- (ঘ) পিতৃক ক্ষমা কৰি দিবলৈ প্ৰহ্লাদে নৰসিংহৰূপী হৰিক কি বুলি কাকূতি কৰিছিল?
- (চ) ষণ্ডামৰ্কই প্ৰহ্লাদক বামানয় শাস্ত্ৰজ্ঞান দিবলৈ কি কি বুজনি দিছিল?
- (ছ) প্ৰহ্লাদে গুৰুদ্বয়ৰ বুজনি কিয় মানি লোৱা নাছিল?

৪। ব্যাখ্যা কৰা।

'ভাৰতীয় ভক্তিধাৰাৰ ঐতিহ্যত প্ৰহ্লাদৰ কাহিনী হ'ল এক গৌৰৱময় সংযোজন।'

জানো আহা

ব্রহ্মাৰ মানস পুত্ৰ চাৰিসিন্ধৱ অভিশাপ অনুসৰি স্বৰ্গৰ দুৰবী জয় আৰু বিজয়ে ক্ৰমে হিব্ৰণ্যকশিপু আৰু হিব্ৰণ্যাক্ষ নামেৰে পৃথিৱীত অসুৰ হৈ জন্ম লাভ কৰিলে। দুই ভাই-ককায়ে ব্ৰহ্মাণ্ড তল-ওপৰ কৰিলে। সিহঁতৰ অতপালিত অতিষ্ঠ হৈ বিষ্ণুৱে বৰাহ অৱতাৰ লৈ সৰুজন ভায়েক হিব্ৰণ্যাক্ষক দাঁতেৰে খুঁচি মাৰিলে। হিব্ৰণ্যাক্ষক বধ কৰা দেখি বিষ্ণু হিব্ৰণ্যকশিপুৰ চকুৰ কুটা দাঁতৰ শূল হৈ পৰিল। ভায়েকক বধ কৰাৰ হোৰ তুলিবলৈ হিব্ৰণ্যকশিপু হিমালয় পৰ্বতলৈ গৈ তপস্যাত বহিল। অনেক বছৰ ধৰি হিব্ৰণ্যকশিপুৱে তপস্যা কৰাত মহাদেৱ শিৱ অৱিৰ্ভূত হৈ তেওঁক কি বৰ লাগে সুধিলে। হিব্ৰণ্যকশিপুৱে তেওঁক অমৰ হোৱা বৰ দিবলৈ প্ৰাৰ্থনা জনালে। শিৱই আন বৰ ল'বলৈ কোৱাত দৈত্যৰাজে ক'লে, “প্ৰভু! মোক এনে বৰ দিয়ক যাতে কোনো দেৱতা বা নৰৰ হাতত মোৰ মৃত্যু নহয়। কোনো অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰে মোক যেন বধিব নোৱাৰে। দিনত কিম্বা ৰাতি যেন মোৰ মৃত্যু নহয়।” শিৱই ‘তথাস্ত্ৰ’ বুলি অস্ত্ৰাৰ্হান হ'ল। মহাদেৱ শিৱৰ বৰত সন্তুষ্ট হৈ হিব্ৰণ্যকশিপুৱে নিজকে সৰ্বশক্তিমান বুলি ভাবিবলৈ ধৰিলে আৰু অতি অহংকাৰী হৈ পৰিল। কিন্তু নৰসিংহৰূপী বিষ্ণুৱে দিন আৰু ৰাতিৰ সন্ধিক্ষণত নখেৰে বিদাৰি হিব্ৰণ্যকশিপুক বধ কৰি বিষ্ণু ভক্তিৰ মাহাত্ম্য প্ৰকাশ কৰিলে।

[এই কাহিনীটো অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ বচনাৱলী (১ম খণ্ড) ৰ সহায়ত যুগুতোৱা হৈছে। পৃষ্ঠা— ২৯০]

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ ‘কীৰ্ত্তন’ পুথিৰ অন্তৰ্গত ‘প্ৰহ্লাদ চৰিত’ৰ মতে হিব্ৰণ্যকশিপুৱে মন্দৰ পৰ্বতত তপস্যা কৰি ব্ৰহ্মাৰ পৰাহে বৰ লৈছিল। আমাৰ ধৰ্মশাস্ত্ৰবোৰত একেটা কাহিনীকে যে বেলেগ বেলেগ ৰূপত পোৱা যায় সেই কথা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক বুজাই দিব।

- ৫। “মোৰ বিনাশ, হাঃ হাঃ হাঃ। বোধ কৰোঁ কাৰো জ্ঞাত নহয় যে মোক মানুহ অথবা জন্তুৰে বধ কৰিব নোৱাৰে। আনহাতে, মোৰ মৃত্যু দিনৰ ভাগতো নহয় আৰু ৰাতিও নহয়। সেয়েহে মই নিশ্চিত, সহজে নহয় মোৰ বিনাশ।”
— এই সংলাপটো কোনে কাক কৈছে? লিখা।

খ — ভাষা অধ্যয়ন (ব্যৱহাৰিক ব্যাকৰণ)

জানো আহা

পাঠটোত তোমালোকে ‘বজ্ৰকঠোৰ’ শব্দটো পাইছা। এই শব্দটো ভাঙি লিখিলে হ'ব বজ্ৰৰ নিচিনা কঠোৰ। বাক্যটোত তিনিটা পদ আছে। এই পদবোৰ লগ লগাই সংক্ষেপতে লিখিলে বজ্ৰকঠোৰ পদটো পাওঁ। এনেদৰে পৰস্পৰ অৰ্থৰ সম্পৰ্ক থকা দুই বা ততোধিক পদ লগ লাগি এক পদ হোৱাকে সমাস বোলা হয়। আন কথাত ক'বলৈ গ'লে কথা চুটি আৰু শুনিবলৈ শুৱলা কৰিবলৈ একাধিক পদ লগ লগাই এটা পদ কৰাকে সাধাৰণতে সমাস বুলি কোৱা হয়।

বজ্ৰকঠোৰ এই সমাসবন্ধ পদটো ভাঙিলে বজ্ৰ নিচিনা কঠোৰ- বাক্যটো পোৱা যাব। ইয়াত প্ৰতিটো শব্দই একোটা ব্যস্ত বা সমস্যমান পদ। যিকেইটা পদৰ সমাস হয়, সেই পদবোৰক ব্যস্ত বা সমস্যমান পদ বোলে। পদবোৰ লগ লাগি শেষত যিটো পদ গঠিত হয়, সেইটো পদক সমস্ত পদ বোলে। যেনে- বজ্ৰ নিচিনা কঠোৰ- বজ্ৰকঠোৰ- এই পদটো সমস্ত পদ। সমাসৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা বাক্য বা বাক্যাংশক ব্যাসবাক্য বোলে। অথবা যি বাক্যৰ দ্বাৰা সমস্ত পদটো ভাঙি দেখুওৱা হয়, তাক ব্যাসবাক্য বোলে। যেনে- বজ্ৰকঠোৰ সমস্ত পদটোৰ ব্যাসবাক্য হৈছে - বজ্ৰ নিচিনা কঠোৰ।

পাঠটোত বজ্ৰকঠোৰ পদটোৰ দৰে আন বহুতো সমাসবন্ধ পদ আছে। তেনেকুৱা কেইটামান পদ পাঠটোৰ পৰা উল্লেখ কৰা হৈছে-

ত্ৰিভূৱন, হতাহতি, পৰ্বতগন্তীৰ, ত্ৰিজগত, সিংহাসন আদি।

- (ক) ত্ৰিভূৱন — তিনি ভূৱনৰ সমাহাৰ।
 (খ) হতাহতি — পৰস্পৰে হাতে হাতে কৰা যি যুঁজ।
 (গ) পৰ্বতগন্তীৰ — পৰ্বতৰ নিচিনা গন্তীৰ।
 (ঘ) ত্ৰিজগত — তিনি জগতৰ সমাহাৰ।
 (ঙ) সিংহাসন — সিংহখচিত আসন।

৬। ওপৰৰ সমাসযুক্ত বাক্যসমূহ তালিকাত উল্লেখ কৰা মতে লিখা।

ব্যস্ত বা সমস্যমান পদ	সমস্ত পদ	ব্যাস বাক্য
ক)		
খ)		
গ)		
ঘ)		
ঙ)		
চ)		

নিৰীক্ষণৰ পাছত শিক্ষকৰ চহী

৭। এটা শব্দত প্ৰকাশ কৰি লিখা।

- (ক) যাৰ সাহস আছে —
(খ) যি ঈশ্বৰক বিশ্বাস কৰে —
(গ) যি বিষ্ণুকে উপাসনা কৰে —
(ঘ) একে মাকৰ সন্তান —
(ঙ) যি সঁচা কথা কয় —
(চ) যাক দেখা নাযায় —

৮। বাক্য ৰচনা কৰা।

চিৰবৈৰী   হিংসা-দ্বেষ   আকাশ-পাতাল
গৰিমা   চালে চকুৰোৱা   শয়নে-সপোনে

গ — জ্ঞান-সম্প্ৰসাৰণ

জানো আহা

- যশ্ণামৰ্ক — দৈত্যগুৰু শুক্ৰাচাৰ্যৰ দুই পুত্ৰ ক্ৰমে যশ্ণ আৰু অমৰ্ক। দৈত্যৰাজ হিৰণ্যকশিপুৱে তেওঁৰ পুত্ৰ প্ৰহ্লাদক দৈত্যৰ বামানয় শাস্ত্ৰৰ জ্ঞান দিবলৈ যশ্ণামৰ্কক নিয়োগ কৰিছিল। কিন্তু যশ্ণামৰ্কই প্ৰহ্লাদক বামানয় শাস্ত্ৰৰ প্ৰতি আকৃষ্ট কৰিব নোৱাৰিলে। সেয়েহে দৈত্যৰাজে যশ্ণামৰ্কৰ জৰিয়তে প্ৰহ্লাদক কঠোৰ শাস্তি বিহালে।
- নৰসিংহ — পৃথিৱীত অন্যায় নাশ কৰিবলৈ ভগৱান বিষ্ণুৱে সময়ে সময়ে বিভিন্ন অৱতাৰ ধাৰণ কৰে। শাস্ত্ৰৰ মতে বিষ্ণুৰ অৱতাৰ প্ৰধানকৈ দহটা। তাৰে ভিতৰত নৰসিংহ তৃতীয় অৱতাৰ। বিষ্ণুৱৈৰী হিৰণ্যকশিপুৰ দৰ্প চূৰ্ণ কৰি প্ৰহ্লাদক ৰক্ষা কৰিবলৈ বিষ্ণুৱে নৰসিংহ ৰূপ ধাৰণ কৰিছিল। কঁকালৰ ওপৰ অংশ সিংহ আৰু তলৰ অংশ মানুহৰ আকৃতিৰ দৰে ৰূপ লোৱা নৰসিংহৰূপী বিষ্ণুৱে হিৰণ্যকশিপুক নখেৰে বিদাৰি বধ কৰিছিল।
- বামানয় শাস্ত্ৰ — বেদ-বিৰুদ্ধ শাস্ত্ৰ। সাধাৰণতে দৈত্যসকলৰ শাস্ত্ৰক 'বামানয়' শাস্ত্ৰ বোলা হয়। দৈত্যকুলৰ শিশুসকলক সৰুৰে পৰাই এই বামানয় শাস্ত্ৰৰ জ্ঞান দিয়া হয়।

নিৰীক্ষণৰ পাছত শিক্ষকৰ চহী

৯। চমু উত্তৰ দিয়া।

- (ক) ষণ্ডামৰ্কৰ পিতৃৰ নাম কি?
- (খ) বিষ্ণুৱে প্ৰধানকৈ কেইটা অৱতাৰ ধাৰণ কৰিছিল?
- (গ) বিষ্ণুৰ চতুৰ্থ অৱতাৰটো কি?
- (ঘ) বামানয় শাস্ত্ৰ কি?

জানো আহা

পাঠটোত তোমালোকে কুল-তিলক আৰু কুলবৈৰী এই শব্দ দুটা পাইছা। এই 'কুল' শব্দৰ লগত লগ হোৱা আন বহুতো শব্দ আছে। যেনে-

কুল-দেৱতা	—	কোনো বংশত আদিৰে পৰা আৰাধনা কৰা দেৱতা
কুলপঞ্জী	—	বংশাৱলী
কুল-ধৰ্ম	—	বংশগত বিশিষ্ট আচাৰ-ব্যৱহাৰ
কুলপতি	—	বংশ বা পৰিয়ালৰ মুৰব্বী
কুল প্ৰদীপ	—	বংশৰ গৌৰৱ বঢ়াওঁতা
কুল বধূ	—	বংশৰ সু-চৰিত্ৰৰ বোৱাৰী
কুল ভূষণ	—	বংশৰ মান-মৰ্যাদা বৃদ্ধি কৰা লোক
কুল মৰ্যাদা	—	বংশৰ মান-মৰ্যাদা

☞ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক এনেধৰণৰ আন শব্দ অভিধান চাই অৰ্থৰে সৈতে লিখিবলৈ দিব

ঘ — প্ৰকল্প

- ১০। আমাৰ সমাজৰ সামাজিক শৃংখলা বজাই ৰাখিবলৈ আৰু মানৱীয় প্ৰমূল্যক গুৰুত্ব দিবলৈ সমাজৰ মহান ব্যক্তিসকলে বিভিন্ন নীতি কথা প্ৰকাশ কৰি থৈ গৈছে। যেনে- 'অহিংসাই পৰম ধৰ্ম।' এনেধৰণৰ নীতি কথা সংগ্ৰহ কৰি লিখা আৰু শ্ৰেণী কোঠাত ওলোমাই থোৱা।
- ১১। দৈনিক বাতৰি কাকতত প্ৰকাশ পোৱা অমানৱীয় ঘটনাৰ বাতৰি সংগ্ৰহ কৰি তাৰ কাৰণবোৰ লিখা আৰু তোমাৰ মতামত ব্যক্ত কৰা।

পাঠ ৫

পাঠটোৰ পৰা আহৰণ কৰিবলগীয়া অৰ্হতা

- 'ভক্ত প্ৰহ্লাদ' নাটিকাখনৰ পৰা প্ৰহ্লাদ আৰু দৈত্যৰাজ হিৰণ্যকশিপুৰ বিষয়ে জনা আৰু ক'ব পৰা
- পাঠভিত্তিক প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিব পৰা
- অভিনয় কৰাৰ কৌশল আয়ত্ত কৰা আৰু প্ৰদৰ্শন কৰিব পৰা
- আখ্যানমূলক পাঠৰ মাধ্যমেৰে নৈতিক শিক্ষা লাভ কৰা আৰু উপলব্ধি কৰিব পৰা
- সহনশীলতাৰ মনোভাব সৃষ্টি কৰা আৰু সং আচৰণৰ বোধ জন্মা
- আত্মপ্ৰত্যয়ৰ মনোভাব গঢ়ি তোলা
- সমাসৰ ধাৰণা স্পষ্ট হোৱা, বুজিব পৰা
- নতুন নতুন শব্দ গঠন কৰিব পৰা
- এটা শব্দত প্ৰকাশ কৰি লিখিব পৰা
- বাক্য ৰচনা কৰিব পৰা
- বিভিন্ন নীতিকথা সংগ্ৰহ কৰি তাৰ ভাব বুজিব পৰা
- নিজৰ চিন্তাৰে মানৱীয় প্ৰমূল্যবোধৰ গুৰুত্ব প্ৰকাশ পোৱাকৈ বাক্য লিখিব পৰা

শিকাৰুৰ পাঠভিত্তিক অৰ্হতাৰ মূল্যায়ন

পাঠভিত্তিক	শুদ্ধ উচ্চাৰণ আৰু নাটকীয় কথাবে পঢ়িব পৰা	পাঠভিত্তিক প্ৰশ্নৰ উত্তৰ কৰিব পৰা	অভিনয় কৰিব পৰা	হিৰণ্যকশিপুৰৰ বিষয়ে পঢ়ি উত্তৰ দিব পৰা
ভাষা অধ্যয়ন (ব্যৱহাৰিক ব্যাকৰণ)	সমাস কি বুজিব পৰা	ব্যস্ত পদ/ সমস্যমান পদ, সমস্ত পদ আৰু ব্যাস বাক্য চিনাক্ত কৰিব পৰা	এটা শব্দত প্ৰকাশ কৰিব পৰা	বাক্য ৰচনা কৰিব পৰা
জ্ঞান সম্প্ৰসাৰণ	পাঠৰ অতিৰিক্ত বিষয়বস্তু পঢ়ি প্ৰশ্নৰ উত্তৰ কৰিব পৰা	একেটা শব্দই বিভিন্ন শব্দৰ লগত ব্যৱহাৰ কৰি নতুন শব্দ গঠন কৰিব পৰা		
প্ৰকল্প	নীতিকথা সংগ্ৰহ কৰি লিখিব পৰা		নিজৰ চিন্তাৰে মানৱীয় প্ৰমূল্যবোধৰ গুৰুত্ব প্ৰকাশ পোৱাকৈ বাক্য লিখিব পৰা	

অৰ্হতা আয়ত্ত হ'লে ওপৰৰ তালিকাখনৰ তলৰ খালী ঘৰত ✓ চিন দিব আৰু নহ'লে x চিন দিব। অৰ্হতা আয়ত্ত নোহোৱা শিকাৰুৰ অতিৰিক্তভাৱে শিকাই পুনৰ মূল্যায়ন কৰিব।